

В. А. Голян,

д. е. н., професор, відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Боярська лісова дослідна станція", м. Боярка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2502-4573>

О. О. Гюлтекін,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2440-2392>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.22.5

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗБУДОВИ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

V. Golyan,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Separate division of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine "Boyarka forest research station", Boyarka

O. Gultekin,

Postgraduate student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

FINANCIAL AND INVESTMENT SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF RECREATIONAL
FOREST MANAGEMENT INFRASTRUCTURE IN THE CONTEXT OF DEEPENING
INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS IN THE FOREST SECTOR:
ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS

Доведено, що в спектрі екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами, чільне місце займає рекреаційна функція лісів, що створює умови для розвитку санаторно-курортного та туристично-оздоровчого господарства, а це, у свою чергу, дає можливість забезпечити лікування та відпочинок місцевих жителів і туристів. Встановлено, що активізація рекреаційного лісокористування в секторі лісових господарств дасть змогу забезпечити приріст рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів та упередити природо-руйнівні та еколого-деструктивні процеси у лісових біогеоценозах. Дослідження показали, що у 2013—2020 роках державні лісові господарства, що підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів України, спрямовували на використання корисних властивостей лісів у рекреаційних цілях незначні суми фінансових ресурсів у зв'язку з відсутністю відповідної державної політики в цьому напрямі. Обґрунтовано, що розширене відтворення потенціалу рекреаційного лісокористування в умовах поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки залежить від нарощення фінансово-інвестиційного

забезпечення розбудови рекреаційної інфраструктури, яка забезпечить залучення несировинних та інших користностей лісів у господарський обіг. Встановлено, що інституціональну основу стимулювання нарощення фінансово-інвестиційного забезпечення процесів розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування сформуло затвердження Кабінетом Міністрів України Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, де визначено пріоритети, завдання та конкретні механізми активізації рекреаційної діяльності постійних лісокористувачів. Виявлено, що важливою складовою регуляторного впливу держави на активізацію рекреаційної діяльності в секторі лісових господарств виступає цифрова трансформація процесів формування мережі рекреаційних пунктів, що знизить трансакційні витрати на розбудову інфраструктури рекреаційної діяльності та підвищить інвестиційну привабливість освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів. Доведено, що значні перспективи щодо введення додаткових потужностей рекреаційного лісокористування пов'язані з укладанням угод публічно-приватного партнерства між органами місцевого самоврядування, постійними лісокористувачами та суб'єктами приватного бізнесу, що дасть змогу залучити до продуктивного рекреаційного обігу значні площі угідь, які піддалися самозалісненню та є непридатними для повноцінного ведення сільськогосподарського виробництва.

It is proved that in the range of ecosystem services produced by forest biogeocenoses, the main place is occupied by the recreational function of forests, which creates conditions for the development of sanatorium-resort and tourist-health facilities, and this, in turn, makes it possible to provide treatment and recreation for local residents and tourists. It is established that the activation of recreational forest management in the forest sector will ensure an increase in the level of profitability of production and economic activities of permanent forest users and prevent nature-destructive and ecological-destructive processes in Forest biogeocenoses. Studies have shown that in 2013–2020, state forestry enterprises subordinate to the state agency for forest resources of Ukraine directed insignificant amounts of financial resources to use the useful properties of forests for recreational purposes due to the lack of appropriate state policy in this direction. It is proved that the expanded reproduction of the potential of recreational forest management in the context of deepening institutional transformations in the forest sector of the national economy depends on the increase in financial and investment support for the development of recreational infrastructure, which will ensure the involvement of non-primary and other benefits of forests in economic circulation. It is established that the institutional basis for stimulating the increase in financial and investment support for the development of infrastructure for recreational forest use was formed by the approval by the Cabinet of Ministers of Ukraine of the state strategy for forest management of Ukraine until 2035, which defines priorities, tasks and specific mechanisms for activating the recreational activities of permanent forest users. It is revealed that an important component of the regulatory influence of the state on the activation of recreational activities in the forest sector is the digital transformation of the processes of forming a network of recreational points, which will reduce transaction costs for the development of recreational infrastructure and increase the investment attractiveness of developing the natural and recreational potential of forests. It is proved that significant prospects for the introduction of additional recreational forest management capacities are associated with the conclusion of public-private partnership agreements between local governments, permanent forest users and private business entities, which will allow attracting significant areas of land that have been self-sustaining and are unsuitable for full-fledged agricultural production to productive recreational circulation.

Ключові слова: фінансово-інвестиційне забезпечення, рекреаційне лісокористування, рекреаційна діяльність, екосистемні послуги, інституціональні трансформації, публічно-приватне партнерство.

Key words: financial and investment support, recreational forest management, recreational activities, ecosystem services, institutional transformations, public-private partnerships.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки створює пе-

редумови для підвищення рівня комплексності використання лісоресурсного потенціалу у різноманітних ланках суспільного відтворення, а також для зміцнення екологічної стійкості лісових ландшафтів. Однією із складових комплексного використання лісоресурсних благ є рекреаційне лісокористування, тобто використання

екосистемних послуг лісових біогеоценозів у цілях, пов'язаних з розвитком санаторно-курортної та туристично-оздоровчої діяльності. У той же час колосальний потенціал для розвитку рекреаційного лісокористування в теперішніх умовах не використовується через нерозвиненість відповідної інфраструктури, яка дозволила б використовувати несировинні корисності лісів задля лікування та відпочинку українських та іноземних громадян. Така інфраструктура може бути сформована за умови суттєвого нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення як постійними лісокористувачами, так і підприємницькими структурами, які спеціалізуються на рекреаційній діяльності. Якраз поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки створює додаткові можливості для удосконалення інституціонального середовища фінансово-інвестиційного забезпечення проєктів розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування. Тому важливого значення набуває розроблення наукових підходів до нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови сучасної інфраструктури рекреаційного освоєння лісоресурсного потенціалу з врахуванням тих можливостей, які створюються інституціональними трансформаціями, що пов'язані зі зрушеннями в частині володіння, користування та розпоряджання лісоресурсними та лісогосподарськими активами, а також в частині залучення приватного капіталу в індустрію рекреаційного лісокористування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальні питання фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови рекреаційної інфраструктури вже тривалий період розглядаються у працях вітчизняних вчених, що пов'язано з глобальними трендами розвитку туризму, поглибленням процесів децентралізації та необхідністю ефективнішого використання природно-рекреаційного потенціалу для реабілітації українських громадян, які постраждали внаслідок воєнних дій. У 90-х роках минулого століття та на початку 2000-х років основний акцент робився на доцільності створення для суб'єктів рекреаційного підприємництва комплексу фінансових преференцій (кредитні, податкові та митні пільги) шляхом надання окремим територіям статусу вільної економічної зони рекреаційного профілю. На певному етапі державотворення було прийнято рішення про усунення проявів асиметричності при створенні умов для ведення бізнесу, тому на законодавчому рівні ліквідували інститут спеціальних економічних зон. В останні десятиліття пріоритетними напрямками фінансово-інвестиційного забезпечення рекреаційної діяльності виступає імплементація передових форм здійснення рекреаційного бізнесу, створення інститутів публічно-приватного партнерства в частині освоєння природно-рекреаційного потенціалу, розроблення програм трансграничного співробітництва щодо реалізації проєктів розбудови рекреаційної інфраструктури, залучення фінансових ресурсів вітчизняного приватного бізнесу та інвесторів-нерезидентів.

У працях І. Антоненко, О. Джусова, О. Дячук, А. Охріменко, О. Піляк, І. Січки та інших [1; 3; 4; 8; 10] розглядаються різноманітні підходи щодо фінансово-

інвестиційного забезпечення рекреаційної діяльності, зокрема стосовно стимулювання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в санаторно-курортний та туристично-оздоровчий сегменти рекреаційного бізнесу, підвищення рівня інвестиційної привабливості рекреаційного підприємництва та впровадження сучасних інституціональних форм комерціалізації освоєння та відтворення природно-рекреаційного потенціалу.

Незважаючи на підвищений інтерес практиків та вчених до рекреаційної діяльності, залишаються у латентному стані науково-теоретичні та прикладні підходи до фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування. Актуальність поглиблення досліджень в даному сегменті рекреаційної діяльності пов'язана з тим, що дефіцит деревної сировини у зв'язку з низьким відсотком стиглих та перестійних насаджень у віковій структурі лісового фонду вимагає для забезпечення прийнятного рівня ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу більш результативного залучення у відтворювальний процес несировинних корисностей лісу, які найбільш результативно можуть бути залучені у процес відтворення якраз через розбудову інфраструктури рекреаційного лісокористування.

На переконання О. Дячук, у ряді регіонів, де не спостерігається значної концентрації промислових об'єктів, а також інститутів ринкової інфраструктури, вагомим чинником соціально-економічного піднесення виступає діяльність підприємств природно-ресурсного сектора. Такі підприємства (державні та комунальні лісові господарства та суб'єкти лісогосподарського підприємництва недержавної форми власності) також мають сприятливі природно-ресурсні передумови для нарощення потужностей рекреаційної діяльності. Зокрема для державних лісових господарств розбудова потенціалу рекреаційної індустрії є вагомим чинником підвищення рівня капіталізації всієї виробничо-господарської діяльності, оскільки лісові біогеоценози відзначаються значною рекреаційною цінністю через наявність широкого спектра несировинних корисностей, які можуть бути використані для організації туристично-оздоровчої діяльності [3; 4]. Враховуючи те, що у постійному користуванні державних та комунальних лісових господарств є значні площі земель природно-заповідного фонду, саме розбудова інфраструктури рекреаційного підприємства дасть змогу активізувати ділову активність на цих територіях і компенсувати недоотримання прибуткових надходжень внаслідок обмежень на ведення лісгосподарської діяльності, зокрема здійснення лісозаготівель.

Природно-ресурсні аспекти рекреаційного лісокористування розглядаються у працях Ю. Білецького, Т. Вілюри, М. Запоточного, І. Калущького, Т. Павловської та інших [6; 7], але не повною мірою розглянуто особливості та інституціональні передумови фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування, а також екологічні наслідки посилення рекреаційного навантаження на лісові біогеоценози.

Як інституціональну передумову нарощення фінансово-інвестиційного забезпечення створення об'єктів

інфраструктури рекреаційного лісокористування слід розглядати підхід І.Калуцького та М.Запоточного, які обґрунтовують доцільність створення умов для організації приватної структури, яка могла б орендувати майно, мисливські угіддя (певну частину мисливських угідь закріплених за постійними лісокористувачами), ділянки лісу для заготівлі чорниці, малини, грибів та інших продуктів побічного користування лісом [6, с. 18]. Фактично даний підхід базується на розумінні того, що поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі створює передумови для формування суб'єктів приватного підприємництва, які на умовах тимчасового користування лісоресурсними та лісгосподарськими активами будуть забезпечувати залучення несиловинних корисностей лісів у сферу рекреаційного підприємництва. Участь суб'єктів приватного підприємництва у створенні рекреаційного продукту на основі несиловинних корисностей лісів та побічного лісокористування стане, зокрема, можливою через угоди публічно-приватного партнерства з постійними лісокористувачами, які фактично розпоряджаються лісоресурсними благами.

Доцільність інституціоналізації сучасних форм та методів фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування впливає з припущення Т.Павловської, Ю.Білецького та Т.Вілюри про те, що проведення робіт із благоустрою та облаштування лісів для рекреації дасть можливість не тільки розширити можливості використання рекреаційного потенціалу лісів, а й створити значну кількість робочих місць для місцевого населення [7, с. 7]. Враховуючи те, що основним ареалом концентрації рекреаційного потенціалу лісів виступають сільські території, фактор створення додаткових робочих місць є вагомим мотиватором для розроблення регіональних та місцевих програм використання потенціалу рекреаційного лісокористування із зазначенням усіх можливих джерел фінансового забезпечення проєктів освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів. Також створення можливостей для ефективнішого використання рекреаційних властивостей лісів дасть змогу створити для постійних лісокористувачів додаткове джерело доходів, що сприятиме зменшенню їх залежності від масштабів рубок головного користування та коливань цінової кон'юнктури на ринках деревини, а також підвищить рівень комплексності використання наявного потенціалу лісових біогеоценозів та дасть змогу диверсифікувати виробничу програму діяльності.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою публікації є виявлення передумов доцільності збільшення масштабів використання природно-рекреаційного потенціалу лісів України та обґрунтування перспективних напрямів нарощення обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування з врахуванням екологічних вимог та нових можливостей, які створюються внаслідок поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національного господарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним з основних детермінантів поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки, які передбачають системні зміни в частині трансформації відносин власності на лісоресурсні блага, впровадження сучасних форм лісгосподарського та лісоохоронного підприємництва, застосування інноваційних методів лісівничої діяльності, є необхідність імплементації передового іноземного досвіду використання екосистемних послуг лісових біогеоценозів. В спектрі екосистемних послуг чільне місце займає рекреаційна функція лісів, яка на основі несиловинних корисностей лісових біогеоценозів створює умови для розвитку санаторно-курортного та туристично-оздоровчого господарства, що у свою чергу дадуть можливість забезпечити лікування та відпочинок місцевих жителів та туристів. Виходячи з приведеного, необхідно розглядати рекреаційне лісокористування як важливу складову виробничо-господарської діяльності суб'єктів лісгосподарського підприємництва, що базується на використанні несиловинних корисностей лісів, побічному лісокористуванні, заготівлі другорядних лісових матеріалів, веденні мисливського господарства та здійсненні рибальства.

Виходячи з Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року" від 29 грудня 2021 року, одними з основних проблем розвитку лісового господарства виокремлюються: 1) низька відвідуваність лісів громадянами для рекреаційних цілей; 2) недостатній рівень рекреаційної та екоосвітньої інфраструктури в лісах та місцях масового відпочинку населення. Також відповідно до даного Розпорядження стратегічною ціллю розвитку лісового господарства виступає розвиток системи рекреації, що передбачається забезпечити шляхом: 1) розвитку екологічного туризму, рекреаційного використання лісів; 2) підвищення якості та доступності інформації про ліси та лісове господарство; 3) впровадження інформаційних технологій у систему управління лісами та підвищення прозорості даних стосовно лісів та лісового господарства; 4) моніторингу та здійснення національної інвентаризації лісів, управління інформацією про кількісний та якісний стан лісів. Також одним з основних завдань діяльності державного суб'єкта господарювання у лісовому господарстві виступає ведення рекреаційної діяльності [9].

Практика лісгосподарської та лісоохоронної діяльності в останні десятиріччя показує, що рекреаційного лісокористування — це той вид лісокористування, який вже зараз посідає друге місце за економічним значенням для постійних лісокористувачів після деревних ресурсів, а при впровадженні низки ефективних заходів стане основним [6, с. 13]. Ймовірність того, що цей вид діяльності для багатьох суб'єктів лісгосподарського підприємництва стане основним є дуже високою. Це пов'язано з тим, що у багатьох регіонах України потенціал заготівлі цінних порід деревини є незначним через невисоку частку стиглих та перестійних насаджень у віковій структурі, а також має місце великий часовий лаг між посадкою та стиглістю лісових культур. Тому менеджмент суб'єктів лісгосподарського підприємництва

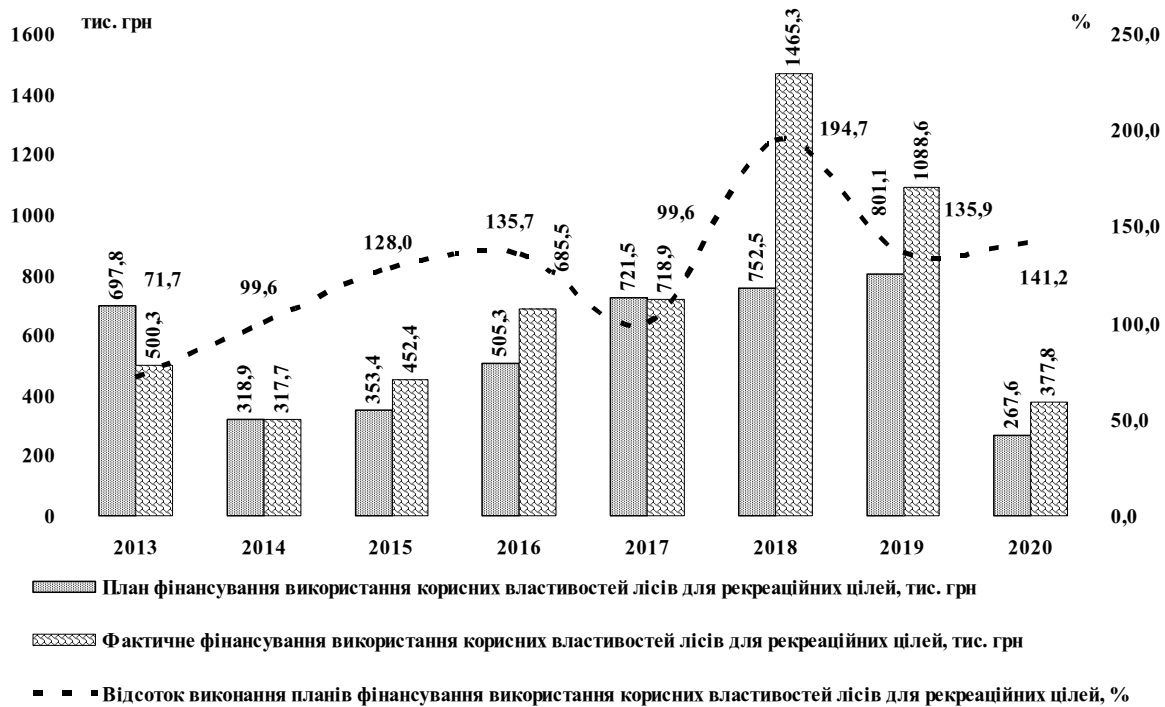

Рис. 1. Заплановані та фактичні обсяги фінансового забезпечення підприємствами ДАЛРУ процесів використання корисних властивостей лісів для рекреаційних цілей у 2013—2020 роках

Джерело: розраховано за даними ДАЛРУ.

ва буде змушеним робити ставку на ефективніше використання несилових корисностей лісів, побічне лісокористування та заготівлю другорядних лісових матеріалів, які можуть здійснюватися також у молодняках та середньовікових і пристигаючих деревостанах. Рекреаційне лісокористування також сприятиме нарощенню потенціалу лісового біорізноманіття, зокрема флористичних та фауністичних ресурсів.

Пріоритетність розвитку рекреаційного лісокористування впливає також з того, що простежується зростання попиту на активні види рекреації та відпочинок на природі в умовах високого рівня психоемоційного напруження та наростання екологічного дискомфорту в сучасному суспільстві; відбувається зниження матеріальної спроможності рекреантів та, як наслідок, відмова від більш вартісних поїздок за межі регіонів на користь відпочинку на місцевості; поліпшується благоустрій рекреаційних зон досліджуваної території, й у лісах у тому числі [7, с. 7]. Більше того, в умовах воєнного стану та наявності значної кількості людей, постраждалих від російської агресії, зростає потреба в додаткових потужностях у сфері санаторно-курортного лікування та туристично-оздоровчого господарства. Такі потужності прискореними темпами та з відносно невеликими затратами можна забезпечити у сфері рекреаційного лісокористування, що підтверджується позитивною практикою розбудови рекреаційної інфраструктури у лісах Волинської області.

У секторі лісових господарств, які функціонують в системі Державного агентства лісових ресурсів України (ДАЛРУ), здійснюється певне фінансування процесів використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях. У 2013—2020 роках у динаміці фінансування

використання корисних властивостей лісів для рекреаційних цілей підприємствами ДАЛРУ не спостерігалось чітко вираженого тренду як щодо запланованих, так і фактичних обсягів фінансового забезпечення рекреаційного лісокористування (рис. 1).

У 2013 році підприємствами ДАЛРУ роботи по використанню корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях були профінансовані на суму 500,3 тис. грн, у 2015 році — 452,4 тис. грн, у 2017 році — 718,9 тис. грн, у 2018 році — 1465,3 тис. грн, у 2019 році — 1088,6 тис. грн, у 2020 році — 377,8 тис. грн. Обсяги фінансування ДАЛРУ процесів використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях у 2018—2019 роках порівняно з 2013—2017 роками збільшилися, що пов'язано з позитивними тенденціями в розвитку національного лісогосподарського комплексу, а це дало можливість фінансувати ті види діяльності, які у перспективі забезпечуватимуть прийнятний рівень капіталізації ведення лісового господарства в цілому. У 2020 році порівняно з 2018—2019 роками обсяги фінансування використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях зменшилися у 3 рази, що пов'язано з негативними наслідками впливу карантинних заходів на діяльність постійних лісокористувачів.

Позитивним моментом фінансування процесів використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях у 2013—2020 роках є те, що у більшості років спостерігалось перевищення фактичних показників над плановими, що свідчить про власну ініціативу керівників лісових господарств фінансувати проекти розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування. В цілому можна говорити про невеликі суми, які спрямовувалися на використання корисних властивостей лісів

в рекреаційних цілях у зв'язку з відсутністю належних стимулів зі сторони держави в частині розширеного відтворення індустрії рекреаційного лісокористування.

Запуск реалізації Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, яка передбачає реалізацію комплексу завдань стосовно розбудови інфраструктури освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів з ідентифікацією джерел фінансово-інвестиційного забезпечення та заходів стосовно комерціалізації всіх фаз формування рекреаційного продукту, на порядок підвищить рівень заінтересованості керівників лісових господарств розвивати діяльність, яка передбачає використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях. Тим більше, що поглиблення процесів децентралізації влади та інституціональних трансформацій у лісовому секторі створюють додатковий базис для взаємодії постійних лісокористувачів та територіальних громад в частині розширення ареалу здійснення рекреаційної діяльності. Це пов'язано з тим, що територіальні громади внаслідок дерегуляції земельних відносин отримали у комунальну власність значні площі земель сільськогосподарського призначення державної власності поза межами населених пунктів, велика частина котрих піддалася стихійному залісенню, що створило умови для розвитку на них індустрії рекреаційного лісокористування.

Вагомою інституціональною передумовою активізації рекреаційного лісокористування у секторі державних та комунальних лісових господарств стало схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, яка передбачає популяризацію використання лісів для туризму та рекреації, створення умов для залучення коштів бізнесу для забезпечення розвитку туристичної інфраструктури в лісовій галузі.

В рамках означеної Державної стратегії для покращення використання рекреаційного потенціалу лісів планується: 1) розвивати інфраструктуру для туризму та рекреації, зокрема шляхом створення та облаштування екологічних стежок, туристичних шляхів, місць відпочинку, рекреаційних стоянок; 2) створити умови для залучення коштів бізнесу для забезпечення розвитку туристичної інфраструктури в лісовій галузі; 3) проводити моніторинг туристичного руху та аналіз даних для подальшого ефективного менеджменту відвідування лісів, зокрема через запровадження сучасних ІТ-технологій; 4) запровадити заходи з унормування туристичного потоку з урахуванням максимально допустимого розрахованого рекреаційного навантаження для уникнення рекреаційної дигресії та негативного впливу на біорізноманіття в лісах; 5) забезпечити безпеку відвідувачів, зокрема шляхом організації превентивних заходів та інформування щодо прав та обов'язків туристів у лісі; 6) створити можливість доступу до рекреації у лісах для маломобільних груп населення, зокрема для осіб з інвалідністю; 7) залучати до планування та організації заходів з рекреації в лісах волонтерів; 8) здійснювати активну та сучасну комплексну популяризацію лісів України для туризму як в державі, так і за кордоном; 9) розробити електронні ресурси та мобільні додатки щодо рекреації в лісах; 10) забезпечити розвиток співпраці з туристичним бізнесом та органами місцевого самоврядування [9].

Вдала реалізація перерахованих завдань в межах Державної стратегії управління лісами України до 2035 року відзначається високою ймовірністю, оскільки вже сформовано базові умови для ефективного використання ІТ-технологій щодо діджиталізації всіх фаз створення рекреаційного продукту у зв'язку з тим, що у лісовій галузі фактично проведена цифрова трансформація усіх сторін розширеного відтворення та освоєння лісоресурсного потенціалу, а також функціонування ринків лісопродукції. Позитивною стороною Державної стратегії управління лісами України до 2035 року є також те, що при визначенні пріоритетів використання лісів для потреб розвитку рекреаційної діяльності враховано ймовірність надмірного рекреаційного навантаження на лісові біогеоценози, що дозволить сформувати відповідні індикатори для недопущення виснаження лісових біогеоценозів внаслідок розбудови мережі туристичних маршрутів та зведення об'єктів інфраструктури рекреаційного лісокористування.

Також названа Державна стратегія відкриває можливість для розроблення відповідних державної, регіональних та місцевих програм освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісового господарства, залучення прямої та непрямої бюджетної підтримки ініціатив по розбудові інфраструктури рекреаційного господарства постійних лісокористувачів та територіальних громад, встановлення партнерських відносин між місцевим самоврядуванням та суб'єктами приватного бізнесу в частині реалізації проєктів створення рекреаційної мережі на землях лісогосподарського призначення, використання сучасних аутсорсингових, франчайзингових та реінжинрингових технологій щодо використання окремих складових лісоресурсного потенціалу у рекреаційних цілях.

Розбудова інфраструктури рекреаційного лісокористування передбачає будівництво та введення в експлуатацію певної специфікації об'єктів. Мова йде про будівництво кемпінгів, мотелів, туристичних стоянок та інших засобів побутового обслуговування в сучасному рекреаційному лісі, що тісно пов'язано з традиційними лісогосподарськими заходами, з підвищенням естетичних і санітарно-гігієнічних властивостей деревостанів [6, с. 14]. Перевага постійних лісокористувачів полягає в тому, що вони мають ресурсні можливості для зведення таких об'єктів. В першу чергу, це ті комунальні та державні лісові господарства, які мають лісопереробні підрозділи. Саме останні мають можливість на основі заготовленої власними силами деревини виготовляти необхідний набір пиломатеріалів, столярних виробів та будівельних дерев'яних конструкцій. Лісові господарства, які не мають у своїй структурі лісопереробних підрозділів, можуть залучати до спорудження об'єктів інфраструктури рекреаційного лісокористування підприємницькі структури, які спеціалізуються на переробці деревини та виробництві дерев'яної продукції з високою доданою вартістю.

На основі взаємодії постійних лісокористувачів та суб'єктів приватного лісогосподарського і деревообробного підприємництва в частині розбудови об'єктів інфраструктури рекреаційного лісокористування досягається максимальний синергетичний ефект: 1) формується індустрія відпочинку у лісових біогеоценозах;

2) створюються нові робочі місця у публічному та приватному секторах місцевого господарства; 3) завантажуються потужності у секторі дрібних та середніх деревообробних виробництв; 4) відбувається диверсифікація сільської економіки та діяльності постійних лісокористувачів; 5) розвивається мережа рекреаційних пунктів; 6) активніше залучаються у господарський обіг несировинні корисності лісів, що знижує потребу у першочерговому освоєнні найбільш ліквідних порід деревини.

Водночас потенціал рекреаційного лісокористування може бути використаний повною мірою на основі встановлення партнерських відносин між постійними лісокористувачами та органами місцевого самоврядування [2], оскільки останні нещодавно внаслідок дерегуляції земельних відносин отримали у комунальну власність значні площі земель сільськогосподарського призначення, велика частина котрих піддалася самозалісненню. Самозаліснені землі у більшості випадків є де-факто лісовими землями і дуже проблематичним є їх використання у продуктивному сільськогосподарському обігу. Водночас ці землі є сприятливим полігоном для розвитку рекреаційного лісокористування, оскільки лісові біогеоценози, які сформувалися на даних територіях, є придатними до продукування екосистемних послуг, зокрема створення умов для надання рекреаційних послуг на основі використання корисних властивостей лісів. Тому спершу необхідно перевести самозаліснені сільськогосподарські угіддя у категорію лісових земель. Нещодавно схвалений Закон України №2321-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів" від 20.06.2022 року [5] значно спростив процедуру такого переведення.

Відповідно до нормативно-правових засад ведення лісового господарства для здійснення необхідного комплексу лісгосподарських заходів на цих землях, які перебувають у комунальній власності, необхідним є укладання угод публічно-приватного партнерства з постійними лісокористувачами та суб'єктами приватного бізнесу, оскільки саме постійні лісокористувачі у своїй більшості мають спеціалізовані підрозділи для здійснення вказаного комплексу робіт, а приватні лісопереробні структури забезпечать потребу в дерев'яних матеріалах широкої номенклатури. Тобто угоди публічно-приватного партнерства забезпечать взаємодію постійних лісокористувачів, органів місцевого самоврядування та приватного бізнесу, що дозволить доопрацювати склад туристичних маршрутів, розширивши їх за рахунок як лісових угідь, так і цікавих для туристів об'єктів населених пунктів, включивши їх до цих маршрутів [6, с. 18]. Отже, потенціал рекреаційного лісокористування за рахунок поєднання організаційних та територіальних можливостей органів місцевого самоврядування та постійних лісокористувачів значно зростає, що для окремих адміністративних районів та територіальних громад лісозабезпечених регіонів може виступити ключовим моментом структурної перебудови місцевого господарського комплексу. Також такого роду угоди підвищують зацікавленість органів місцевого самоврядування у прискорених темпах та збільшенні масштабів рекреаційного лісокористуван-

ня з огляду на перспективу створення нових робочих місць та додаткові надходження до місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки створило інституціональні передумови для диверсифікації виробничо-господарської діяльності постійних лісокористувачів, в першу чергу через результативніше використання корисних властивостей лісів. Результативніше використання корисних властивостей лісових біогеоценозів є можливим за рахунок введення додаткових потужностей в індустрію рекреаційного лісокористування. Доцільність розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування впливає також з того, що у багатьох регіонах частка стиглих та перестійних насаджень є невисокою, що звукує перспективи зростання прибутковості виробничо-господарської діяльності як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі за рахунок збільшення обсягів лісозаготівель в межах рубок головного користування.

Водночас додаткові потужності рекреаційного лісокористування можуть бути введені у молодняках, середньовікових та пристигаючих деревостанах і за налагодження належного контролю за поведінкою рекреантів стане можливим упередження еколого-деструктивних та природо-руйнівних процесів у лісових біогеоценозах. Дослідження показали, що у 2013—2020 роках підприємствами, які функціонують в системі ДАЛРУ, на використання корисних властивостей лісів в рекреаційних цілях спрямовувалися незначні суми фінансових ресурсів внаслідок відсутності скоординованої політики держави стосовно стимулювання введення додаткових потужностей в рекреаційну діяльність постійних лісокористувачів.

З огляду на це, можна стверджувати, що основною проблемою розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування в секторі лісових господарств є обмеженість фінансово-інвестиційного забезпечення. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року" сформувало пріоритети, завдання та конкретні механізми для нарощення фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування, що дасть змогу забезпечити нову якість освоєння екосистемних послуг, які продукуються лісовими біогеоценозами, для досягнення рекреаційних цілей. Пріоритетною формою фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування в умовах поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі виступають угоди публічно-приватного партнерства, які дадуть можливість поєднати державні та комунальні лісоресурсні активи задля розширення територіального базису розвитку рекреаційного бізнесу.

Література:

1. Антоненко І.Я., Охріменко А.Г. Проблеми та перспективи залучення інвестицій в туристичну сферу в рамках європейської інтеграції України. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 4. С. 10—12.

2. Голян В. Державно-приватне партнерство як базова інституціональна передумова капіталізації природних ресурсів в умовах децентралізації. Економіст. 2015. № 9. С. 4—7.

3. Дячук О. Активізація рекреаційної діяльності в зоні осушувальних меліорацій: регіональні пріоритети та інституціональні передумови. Економіст. 2013. № 12. С. 73—75.

4. Дячук О. Регулювання рекреаційного підприємництва в зоні осушувальних меліорацій: перспективні напрями вдосконалення суб'єктно-об'єктних відносин. Економіст. 2014. № 4. С. 39—41.

5. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів" №2321-IX від 20.06.2022 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>

6. Калущий І.Ф., Запотоchnий М.М. Особливості покращення рекреаційного використання лісових ландшафтів Прикарпаття. Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць. 2006. Том 16. Випуск 2. С. 12—19.

7. Павловська Т.С., Білецький Ю.В., Вілюра Т.С. Рекреаційно-оздоровчі ліси Волинської області. Науковий огляд. 2017. № 4 (36). С. 1—10.

8. Піляк О.І., Джусов О.А. Поточний стан і перспективи залучення іноземних інвестицій з метою забезпечення підвищення економічного потенціалу підприємств туристичної галузі України. Ефективна економіка. 2020. №7. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy-nauka.com.ua/?op=1&z=8069>

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року" від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

10. Січка І.І. Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття та проблеми інвестиційного забезпечення регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2011. Випуск 2 (34). С. 47—53.

References:

1. Antonenko, I.Ya. and Okhrimenko, A.H. (2010), "Problems and prospects of attracting investments in the tourism sphere within the framework of the European integration of Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 4, pp. 10—12.

2. Holian, V. (2015), "Public-private partnership as a basic institutional prerequisite for the capitalization of natural resources in conditions of decentralization", Ekonomist, vol. 9, pp. 4—7.

3. Diachuk, O. (2013), "Activation of recreational activities in the zone of drainage reclamation: regional priorities and institutional prerequisites", Ekonomist, vol. 12, pp. 73—75.

4. Diachuk, O. (2014), "Regulation of recreational entrepreneurship in the zone of drainage reclamation: promising directions for improving subject-object relations", Ekonomist, vol. 4, pp. 39—41.

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the preservation of forests", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text> (Accessed 30 Oct 2022).

6. Kaluts'kyj, I.F. and Zapotochnyj, M.M. (2006), "Features of improvement of recreational use of forest landscapes of Prykarpattia", Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy. Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats', vol. 16, no. 2, pp. 12—19.

7. Pavlovs'ka, T.S. Bilets'kyj, Yu.V. and Viliura, T.S. (2017), "Recreational and health forests of the Volyn region", Naukovyj ohliad, vol. 4 (36), pp. 1—10.

8. Pilyak, A. and Dzhusov, O. (2020), "Current state and prospects of attracting foreign investment in order to increase the economic potential of enterprises in the tourism industry of Ukraine", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 7, available at: <http://www.economy-nauka.com.ua/?op=1&z=8069> (Accessed 30 Oct 2022).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On the approval of the State Forest Management Strategy of Ukraine until 2035", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text> (Accessed 30 Oct 2022).

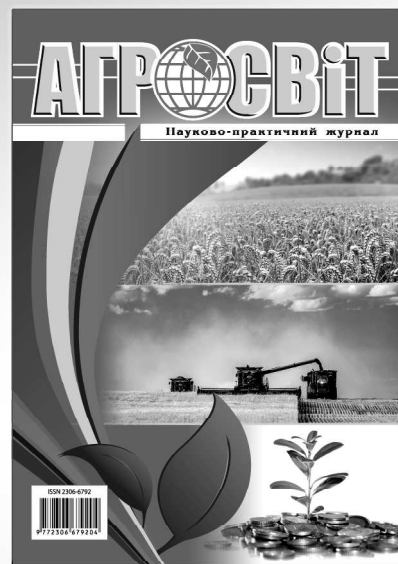
10. Sichka, I.I. (2011), "Tourism and recreation potential of Transcarpathia and problems of investment provision of the region", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya Ekonomika, vol. 2 (34), pp. 47—53.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2022 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292